

Ophørte Norges krigsdeltagelse

I strid med vesteuropeiske demokratiske prinsipper, men i overensstemmelse med østeuropeiske folketilbake offisielle dokumenter fra okkupasjonstiden. Folket skal være uvidende om hvad der er foregått, her som i de autoritære stater.

Imidlertid lar dette sig ikke gjennemføre i det lange løp i et land som Norge, selvom det er gått ganske lenge med den — bortsett fra «Nationen» — ensrettede Oslo-presse. Nærværende forfatter har tidligere i «Tønsbergs Blad» offentliggjort en del dokumenter, som har vakt en viss overraskelse. Hvad nedenfor fremlegges, tør ha krav på ennå større interesse.

Den 17. februar 1946 utsendte riksadvokatembetet — nuværende advokat Sven Arntzen — et sirkulære til de myndigheter som hadde med landsvilkoppgjøret å gjøre. I dette gjengies Kongens proklamasjon av 7. juni 1940. I denne heter det følgende riksadvokatens sirkulære, at regjeringen vilde «oprettholde det norske rikes selvstendighetskrig». Under en rettsak i januar i år blev det konstatert, at riksadvokatens citat av Kongens tale ikke var korrekt. I talen stod: «det norske rikes selvstendige liv» — hvilket er noe ganske annet. Der har i den anledning underhånden vært rettet meget sterke angrep på advokat Arntzen. Til forsvaret for denne har nu professor dr. jur. Andenæs sendt en redagjærelse, hvori det heter:

«Trykkfeilen er jo i sig selv uten synderlig betydning og linjene for rettsoppgjøret var jo fastlagt lenge før vedkommende sirkulære blev sendt ut. Gjennom mitt personlige kjennskap til de menn som har arbeidet ved Riksadvokatembetet visste jeg at det var absolutt utelukket at det forelå noe bevisst falskneri. Da jeg har fått erfaring for at historien om falskneriet er blitt trodd i videre kretser av dem som rammes av oppgjøret, og da jeg gjennom et tilfeldig besøk på Riksadvokatens kontor for noen dager siden fikk saken opplært, sender jeg allikevel disse linjene.

Tønsberg Blad
3/6-48

10. juni 1940?

100190

EIENDOMMELIGE DOKUMENTER.

AV

DIREKTØR LORENTZ VOGT

Feilen i meddelelse nr. 39, hvor «det norske rikes selvstendighetskrig» er brukt istedetfor «det norske rikes selvstendige liv» skyldes ingen feil på Riksadvokatens kontor, men det skyldes den omstendighet at teksten til proklamasjonen er hentet fra avisen «Pinnmarken» nr. for 12. juni 1940, hvor trykkfeilen finnes. Jeg har selv fått se fotostatiskopi av vedk. nr. som hadde befunnet sig i en av statsadvokatens besittelse, og derfor var blitt brukt ved utsendelsen av sirkulæret. I Meddelelse nr. 39 av 16. mars 1948 er det nu gjort rede for sammenhengene.

Jeg nevner til slutt at Kongens proklamasjon har vært offentliggjort før sirkulæret av 17. febr. 1946. Se verket «Norsk presse under Hakekorset» I, 1946, hvor «Lofotposten» av 10. juni 1940 er inntatt. Her er teksten den riktige.

Johs. Andenæs (sign.).

Professor dr. jur. Andenæs er en av våre første jurister — dertil en mann med en betydelig evne til klar fremstilling. Man kan derfor gå ut fra, at hans forsvaret er så godt som det lar sig levere.

Men allikevel — hvilket forsvaret! Først forteller han at feilen ikke har hatt synderlig betydning. Dette er utvilsomt galt. Kongens uttalelse om «selvstendighetskrig» har vært påberopt i rettsak etter rettsak, og i februar 1946 var rettsoppgjøret langt fra klarlagt — i virkeligheten er det ennå ikke.

Professor Andenæs forsikrer at med sitt kjennskap til personene er det utelukket at der foreligger et bevisst falskneri. Nu, om feilen er

gjøret av underordnet betydning. Det vesentlige er, at den foreligger og har hatt konsekvenser. Så kommer forklaringen på hvorledes feilen er opstått. Den skyldes «ingen feil på riksadvokatens kontor», men en trykkfeil i «Pinnmarken» nr. 12. De to ting utelukker imidlertid ikke hverandre. Det er nemlig en meget graverende feil av riksadvokaten å bygge en gjengivelse av et offisielt dokument som Kongens tale på en avisgjengivelse. Med all respekt for pressen. Den arbeider — og arbeidet særlig under krigen — under vilkår som gjør at der til alle tider vil forekomme trykkfeil. Men over ½ år etter frigjøringen arbeidet riksadvokaten under andre vilkår. Han hadde adgang til å sikre sig, at de offisielle aktstykker han benyttet var autentiske, og han hadde plikt til å gjøre det. I realiteten inneholder professor Andenæs's artikkel et skarpt angrep på riksadvokatembetets saksbehandling, selvom han fritar det for «bevisst falskneri».

Under rettsaken mot minister Schanche før jul blev fremlagt den norske tekst til kapitulasjonsavtalen den 10. juni 1940. I denne heter det i punkt IX bl. a.: «Denne avtale er utferdiget i 5 tyske og 5 norske eksemplarer. I tvilstilfelle legges den tyske tekst til grunn».

Avtalen er fra norsk side undertegnet:

«For den norske overkommando Roscher-Nielsen

Oberstløytnant i generalstaben».

I den norske tekst het det i punkt I!

«De norske stridskrefter legger våbnene ned og forplikter sig til ikke å gjøre til hinder for det tyske

rike eller dets allierte så lenge den nu pågående krig varer».

Som vidne i retten procederte Roscher-Nielsen — han var i mellomtiden avansert til general — meget sterkt på, at med de norske tropper mentes utelukkende 6. brigade. Som et indisium i denne henseende pekte han på, at der i innledning til avtalen stod: «I betraktning av den tapre holdning som den norske 6. divisjon har vist, innrømmes den følgende ærefulle betingelser for å legge våbnene ned». Det viser sig imidlertid at i avtalens punkt I står ikke de norske stridskrefter, men «die gesamten norwegischen Truppen osv.» Ordet «gesamt» — samlede — er blitt borte i den norske tekst. Hvorledes dette er gått for sig, er ikke oplyst. Men bør bringes på det rene. Det var de «samlede norske tropper» under overkommandoen's ledelse: hæer, flyvåben og marine, som nedla våbnene og forpliktet sig til ikke å gjenopta kampen, så lenge krigen varte. Dermed var krigen for Norges vedkommende forbi. Fra kapitulasjonsavtalen den 10. juni 1940 til høsten 1947 var gått 7½ år. Det er naturlig, om general Roscher-Nielsens hukommelse kunde svikte noe, selv overfor en så betydningsfull begivenhet som undertegnelsen av nevnte kapitulasjonsdokument. Det hender ikke hvert 100 år, at et slikt dokument blir undertegnet i Norge. Men under alle omstendigheter burde det autentiske dokument — den tyske tekst være skaffet tilveie.

General Ruge og gjennom ham Roscher-Nielsen hadde fullmakt til å undertegne kapitulasjonsavtalen i henhold til regjeringens beslutning av 5. juni. Kapitulasjonsavtalen blev

bindende for den norske regjering under enhver omstendighet, — enten den fikk rede på dens ordlyd eller ikke. Men selvsagt kunde det til be- lysning av den videre situasjon være av interesse å vite, hvorvidt regje- ringen hadde fått underretning om avtalen.

Som vidner var innkalt statsmini- ster Nygaardsvold, utenriksminister Koht og forsvarsminister Ljungberg. De erklærte alle tre, at de aldri hadde sett kapitulasjonsavtalen av 10. juni 1940. Disse vidneuttalelser forekom dengang nok så uforståelige. Det måtte jo også være i tysk inter- esse, at avtalen kom den norske re- gjering ihende — rent bortsett fra den plikt som Roscher-Nielsen hadde til å la dette skje. Han kom selv personlig umiddelbart før frigjørin- gen til London. Men forholdene var tidvis kaotiske og under alle omsten- digheter ekstraordinære. Man satt etter å ha lest referatene nærmest igjen med en viss ubestemt forun- dring over alt det rare som kunde skje i krigstid. Dessuten var de fle- ste menneskers tillit til norsk admi- nistrasjons korrekthet noe begrenset. Under alle omstendigheter falt det sikkert de færreste inn at Nygaardsvolds Kohts og Ljungbergs vidneprov ikke var overensstemmende med de faktiske forhold. Det viser seg imid- lertid nu at så var tilfellet. De tre herrer har sett, lest og gjensynlig glemt hele kapitulasjonsdokumentet.

Utenriksdepartementet meddele:

«Den Kgl. Norske Legasjon i Stockholm, Avdeling B, sendte den 6. juli 1940 et strengt fortløig brev (nr. 156) med kurer til Utenriksdepartementet i London. Med brevet fulgte avskrift av General Ruges brev av 12. juni 1940 til Legasjonen i Stockholm samt følgende bilag:

1. Avskrift av Overenskomsten mellom den norske overkommando og «den tyske overkommando i Norge», datert 10. juni 1940.
2. Avskrift av General Ruges brev av 12. juni 1940 til avdelingen med orientering om «æresord», og
3. Avskrift av generalens telegramveksling med den tyske overkommando.

Legasjonens brev med de nevnte bilag blev motvært av Utenriks-

departementet i London 7. august 1940 og journalisert samme dag, (J.nr.1147/40). Legasjonens brev bærer påtegning (ved signatur) om at det er sett av følgende perso- ner:

Statsminister Johan Nygaardsvold (J.N.), forsvarsminister Ljungberg (L.J.) og utenriksmini- ster Koht (H.K.). Brevet med bilag beror nu i Utenriksdepartementets herværende arkiv.

For Utenriksministeren
(s.) Rolf Andersen.

(s.) Erik Dons.

Utenriksdepartementets brev er da- tert 21. febr. 1948, Journainr. 5614 — 48.

Vi står her som ved Roscher- Niel- sens vidneprov overfor den eiendom- melige hukommelsessvikt som har rammet så mange mennesker. Der- for skal man bygge på samtidige do- kumenter så langt det er gjørlig. Det burde vært de offisielle myndigheters sak å ha fremlagt de offisielle do- kumenter.

Ved kapitulasjonsavtalen av 10. juni trådte Norge ut av krigen. Det- te blev også bekreftet av statsmini- ster Nygaardsvold i hans tale fra London den 25. juni 1940. Følgende utdrag viser dette:

«Statsminister Nygaardsvolds tale fra London 25. juni 1940.

«Norske kvinner og menn:

Når jeg i denne for vår civilisa- sjon og personlige frihet så skjeb- nesvangre tid vender mig til dere, så er det ikke bare for å sende en hilsen i sin almindelighet, men det er også for å få anledning til å redegjøre for regjeringens arbeid og for dens syn på forholdene slik som de har utviklet sig.

Vi mente imidlertid at vi hadde plikter på oss å forsøke om det ikke skulde være noen som helst mulighet for at i allfall en liten del av Norge kunde bli bevart for norsk administrasjon og norsk selvstyre.

Men Tyskland gav oss ikke en- gang svar.

Det stod da ingen annen utvei åpen enn å nedlegge våbnene og sende våre tapre officerer og sol- dater hjem. Jeg vet at denne be- slutning var et hårdt slag for alle disse.

Ved siden av beslutningen om våbenedleggelse og demobilisering måtte også regjeringens stilling etterat hele Norge var okkupert av tyskerne, taes op til overveielse.

Men før jeg går nærmere inn på det spørsmål, vil jeg gjerne si noen ord om det arbeide som re- gjeringen utførte i de to må- neder krigen varte.

Jeg tror disse få og sammen- trengte opplysninger vil vise at re- gjeringen, trass i alle vanskelighe- ter, var en arbeidende regjering, en regjering som med Stortingets mandat for øiet søkte å lindre og forebygge nød og savn og ordne og reise det, som krigssituasjonen had- de revet overende.

Vi fant imidlertid, som jeg før har sagt, å måtte nedlegge våb- nene og dermed var hele Norge i fiendens hånd.

Vi kan nu i et fritt land arbeide for Norges sak. Vi kan nu fritt si øyertalsmennene den usminkele sannhet om deres op- treden og løgnpropaganda både under og etter krigen».

Statsminister Nygaardsvolds uttrykk «I de to måneder krigen varte» er ikke til å ta feil av. De to måneder, hvori krigen varte var fra 9. april til 10. juni 1940 — praktisk talt på dagen to måneder. Nygaardsvolds uttalelser fra London 25. juni er også en fortsettelse av hans uttalelse i stortingsmøte på Elleverum den 9. april.

Enda vesentligere er det, at stats- minister Nygaardsvolds uttalelse stem- mer med statsrådsprotokollen av 7. juni 1940, da det siste statsråd blev holdt på norsk grunn. Her foredrog statsminister Nygaardsvold to inn- stillinger. I den første står bl. a.:

«Under disse forhold, og fordi det har vist sig umulig å skaffe heren den nødvendige ammunisjon og annet krigsmateriell, vil det være håpløst for Norge å fortsette kri- gen».

«Kongen bifalt innstillingen».

Der foreligger ingen komplette samlinger av alle handlinger i Lon- don. Det er beklagelig. Men man får holde sig til det som man har. Interessant er det i denne forbin- delse å studere de taler som blev holdt ved Churchills siste besøk i Os- lo — så vel Kongens som Churchills. Hadde Norge vært oppfattet som kjempende ved Storbritannias side fra 9. april 1940 til krigens slutt, måtte dette være kommet til direk-

te uttrykk. Det skjedde ikke. Det var heller ikke skjedd tidligere. Den hele tid har norsk deltagelse vært de enkelte frivilliges innsats, men intet mer. Churchill takket den nor- ske handelsflåte, som for øvrig også hadde fått engelsk takk etter forrige verdenskrig, da vi vitterlig var uten- for krigen. Han takket også flyver- ne. Men han talte ikke om Norge som krigførende makt etter 10. juni 1940. Kongen søkte heller ikke å tillegne Norge noen hedre i så hen- seende.

Men hvorfra er den så kommet den almindelige misforståelse, at Norge var krigførende etter 10. juni 1940. Denne misforståelse har dog hatt tak på 99 pct. av befolkningen. Jeg har selv ikke til det siste delt den, idet jeg for å få logikk i tingen — forment situasjonen i følgende «Norge var i krig. Men der var ikke krig i Norge».

Troen på at Norge var i krig etter 10. juni 1940 — en tro som blev sterkere for hvert år som gikk — bygger på en interessebetont «dringsforskyvning. Med intere- ssetonet menes i denne forbindelse in- tet personlig odøst. De enkelte re- gjeringsmedlemmer i London hadde personlig intet å tjene på situasjo- nen. Det interessebetonte lå i det nasjonalt hensiktsmessige. Man mente, at man ved å opprettholde frik- sjonen om Norge som evig krigføren- de skulde skaffe landet, en særlig «goodwill». Norge skulde bli ganske anderledes behandlet etter krigen enn Danmark for ikke å tale om Sve- rige. Det gjaldt å markere avstan- den mest mulig. I løpet av fem år innarbeidet man sig i en tankeverden som var nasjonalt tiltalende, men som hadde lite med virkeligheten å gjøre. Etter krigen har man ikke evnet å arbeide sig ut av den igjen, hvad der har hatt mange og sørge- lige konsekvenser. Etter 10. juni 1940 var Norge ikke-krigfører — det hadde selv ved kapitulasjonen i Trondheim 10. juni 1940 avskåret sig fra adgangen til å delta, men med en tydelig orientering vestover. Danmark var etter 9/4 1940 også ikke-krigfø- rende, men adskilte sig fra Norge ved en offisiell tyskorientert politikk — til 29. august 1943 — derefter en vestorientert.

Forskjellen er klar, men den er av en annen art enn man har villet for- stå.

RODNEK HOGE

Rogne